

ність університету і мають велике значення для створення праць з його історії. Найбільш поширені персональні покажчики про життя й діяльність педагогів університету, які виходять в серіях «Постаті в освіті і науці» (публікуються працівниками бібліотеки під керівництвом доктора історичних наук, професора, директора бібліотеки В.С. Прокопчука), «Видатні випускники Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» (серію веде доктор історичних наук, професор О.М. Завальнюк), біобібліографічні покажчики про вчених університету (викладачі університету); «Наукові школи університету» (серію веде науково-дослідний сектор університету під керівництвом доктора фізико-математичних наук, професора, академіка АН ВШ України, проректора з наукової роботи К-ПНУ ім. Івана Огієнка. І.М. Конета); «Бюлетень з проблем вищої школи» – це щорічне видання, до якого окрім поточної бібліографічної інформації, включено також розділ «Наукові праці викладачів університету»; «Календар знаменних і пам'ятних дат університету» популяризує імена працюючих викладачів, ветеранів університету, відомих громадсько-політичних і культурно-освітніх діячів України, причетних до створення та функціонування університету; краєзнавчі покажчики серії «Хмельниччина краєзнавча» тощо.

Бібліографічні записи у покажчику згруповано відповідно до таблиць «Універсальної десяткової класифікації». У межах розділів, підрозділів, рубрик бібліографічні записи подано за алфавітом авторів і назв. Покажчик має суцільну нумерацію. В кінці опису кожного документа подано відомості про його місце знаходження у підрозділах бібліотеки.

Допоміжний апарат покажчика складають іменний покажчик, покажчик назв видань та зміст. До іменного покажчика включено прізвища укладачів, редакторів, всі імена, які зустрічаються в описах. Допоміжні покажчики полегшують пошук необхідної інформації, зокрема виявлення творів одного автора, поданих у різних розділах, та відомостей про персоналії, а також пошук матеріалу за темами і рубриками.

Безперечно, що це видання є актуальним і сприятиме подальшому розвитку наукових досліджень викладачів, співробітників і студентів університету.

Отримано: 24.02.2015

*С. Е. Баженова,
м. Кам'янець-Подільський*

ПРО МОНОГРАФІЮ ПРОФЕСОРА В.С. ПРОКОПЧУКА «КРАЄЗНАВСТВО НА ПОДІЛЛІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ» (2014 р.)

Відомо, що перше видання за такою ж назвою побачило світ ще у 1995 році й стало результатом захисту В.С. Прокопчуком у 1994 р. в Інституті історії України НАН України кандидатської дисертації з історії краєзнавчого руху на Поділлі у XIX-XX ст., науковим керівником підготовки якої став патріарх українського краєзнавства академік Петро Тронько. Ті роки стали рубіжними в долі Віктора Степановича. З одного боку, вони остаточно утвердили його як ученого на стезі історичної науки, а з іншого, – книга стала визначальною для розвитку поділлєзнавства на перспективу та настільною для дослідників, освітян, працівників культури Хмельниччини й Вінниччини до сьогодні.

З того часу минуло двадцять років, у ході яких В.С. Прокопчук став доктором історичних наук (2009), професором Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, директором його наукової бібліотеки, видав

низку солідних наукових монографій: «Під егідою Українського комітету краєзнавства» (2004), «Історичне краєзнавство Правобережної України 30-х років ХХ – початку ХХІ ст.» (2005), «Інституціоналізація краєзнавчого руху Правобережної України 20-х років ХХ – початку ХХІ ст.» (2009), «Дунаєвеччина: край і люди» (2013) та інших. Цими працями автор виступив як теоретик і практик краєзнавства та історико-регіональних досліджень в Україні і на Поділлі.

За останні двадцять років відбувся суттєвий прорив у дослідженнях історії Поділля, вагомий внесок в який здійснили як В.С. Прокопчук, так і інші сучасні поділлязнавці. Тому Віктор Степанович, накопичивши значний новий фактичний матеріал, з'ясувавши прогалини і чимало так званих «білих плям» в історії краєзнавства Поділля останніх сторіч, вирішив повернутися до своєї монографії «Краєзнавство на Поділлі» і якісно її поліпшити з порогу новітніх знань про наш край.

Влітку 2014 року, напередодні відзначення ювілею 70-річчя від дня народження професора В.С. Прокопчука, у Кам'янець-Подільському видавництві «Зволейко Д.Г.» вийшла монографія вченого «Краєзнавство на Поділлі: історія і сучасність», як видання друге, доповнене, присвячене своєму науковому керівникові і наставнику академіку П.Т. Троньку. Науковим редактором видання виступив голова Національної спілки краєзнавців України, член-кореспондент НАН України О.П. Реєнт, рецензентом – голова Хмельницької обласної організації НСКУ, доктор історичних наук, професор Л.В. Баженов. Навіть те, що в другому виданні узагальнено і проаналізовано розвиток краєзнавчого руху і регіональне дослідництво впродовж 1995-2014 рр., вже забезпечило наукову новизну монографії.

Як наукова монографія, вона структурно складається з авторського вступу, в якій обґрунтовується актуальність, мета і дослідницькі завдання, наукова новизна дослідження, має чотири основні змістовні розділи та по два підрозділи в кожному, список використаних джерел та літератури і додатки важливих документів стосовно краєзнавства.

Зокрема, у першому розділі «Зародження краєзнавства на Поділлі» характеризуються схематично початки краєзнавства від згадок про подністровський край у працях Геродота (V ст. до н.е.), добу Середньовіччя і до середини ХІХ ст. (підрозд. 1.1) та ґрунтовно – його становлення і утвердження на Поділлі в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. (підрозд. 1.2). Тут читач дізнається про діяльність краєзнавчих товариств у Подільській губернії і, насамперед, Подільського епархіального історико-статистичного комітету з 1862 р. (з 1903 р. – церковного історико-археологічного товариства), життя і творчість фундаторів поділлязнавства М. Орловського, М. Сімашкевича, В. Гульдмана, Й. Ролле і особливо Є. Сіцінського та чимало інших, як створювалася загальний опис історії міст і сіл, церков, парафій і монастирів Поділля, інші фундаментальні праці – підґрунтя сучасної історичної науки і поділлязнавства.

Розділ II «Краєзнавство Поділля 20-х – початку 30-х років ХХ ст.» висвітлює на багатому фактичному матеріалі злет українського краєзнавства на прикладі Поділля у двадцять роки та його трагедію, пов'язану з розгромом краєзнавчого руху і масовими політичними репресіями радянським режимом його діячів та учасників у тридцять роки. Цьому періодові в розвитку краєзнавства автор присвятив понад 60 публікацій у різних наукових виданнях України і зарубіжжя, які акумульовані в названому розділі, зробили його насиченим, цікавим.

У третьому розділі розглядається з нинішніх теоретико-методологічних засад української історичної науки процес відродження і розвитку краєзнавчого руху на Поділлі у 50-80-ті роки ХХ ст., створення томів «Хмельницька область»,

«Вінницька область» (1962-1972 рр.) у складі унікального серійного видання «Історія міст і сіл Української РСР» та інших історико-регіональних досліджень. У цьому ж розділі вміщено екскурс про особливості розвитку краєзнавства в роки Великої Вітчизняної війни та повоєнний час (1945 – середина 50-х рр.).

Заключний розділ займає особливе місце, бо вперше в історіографії узагальнює, систематизує і розглядає етапи розбудови, реформування та інтенсифікації краєзнавчого руху в регіоні за роки державної незалежності України, аналізує основні напрями історико-краєзнавчих досліджень та створення поділлєзнавчої літератури. Значне місце тут займає характеристика діяльності обласних організацій та осередків Всеукраїнської спілки краєзнавців (1990-2008), Національної спілки краєзнавців України (2008-2014) та інших історико-краєзнавчих товариств, діяльності подвижників краєзнавства (організаторів, учених і краєзнавців). Весь зміст цього і попередніх розділів монографії переконливо стверджує, що Подільський регіон, починаючи з XIX ст. і в наше сьогодення, завжди займав і посідає авангардне місце в Україні у розвитку краєзнавчого руху та історико-регіональних досліджень, у справі національно-культурного відродження нашої Вітчизни.

Монографія, як наукове видання, базується на солідній достовірній джерельній базі, яка включає широке залучення до написання тексту неопублікованих матеріалів Центральних державних архівів України (ЦДАК, ЦДАВОУ, ЦДАГОУ), Вінницького, Хмельницького та інших облдержархівів, опубліковані документальні збірники, періодичні видання, мемуари учасників краєзнавчого руху, наукову літературу, у тому числі науковців української еміграції, науково-краєзнавчу спадщину дослідників історії Поділля та ін., про що красномовно свідчать списки посилань на використані джерела наприкінці кожного розділу книги. Додатки різних історичних і законодавчих документів, які стосуються краєзнавства, займають в книзі суттєве місце (с.236-311) і не тільки підсилюють науковість видання, але й доступно презентують їх як джерельну базу для використання іншими дослідниками історії Поділля.

На нашу думку, монографія ще більше виграла, коли б автор більш детально розглянув етап розвитку краєзнавства на Поділлі наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. Варто було б хронологічні рамки третього розділу почати з 1940-х років. Але ці побажання ніскільки не впливають на загальне позитивне і гарне враження від змісту виданої монографії, яка своєю появою визначає новий етап в історіографії поділлєзнавчих досліджень.

Монографія професора В.С. Прокопчука «Краєзнавство на Поділлі», викладені в ній нове бачення автора на історію краєзнавчого руху, положення і факти, допоможуть науковцям, краєзнавцям, викладачам вишів, учителям, студентам, учням, усім зацікавленим поділлєзнавцям і читачам освоїти етапи розвитку краєзнавства в подільському регіоні, досвід попередників для використання в творчій науково-дослідній та навчально-пізнавальній роботі, для музейно-туристичної справи і просвітництва.

Отримано: 10.02.2015